

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1948

FÖRSTA KAMMAREN

Nr 7

INNEHÅLL.

	Sid.
Tisdagen den 17 februari.	
Svar på interpellation av fru Svenson ang. gift kvinnas skatteavdrag	3
Interpellation av herr Fahlander ang. kombinerade språkskrivningar i vissa examina	4
Onsdagen den 18 februari.	
Svar på interpellation av herr Osvald om tryggande av jordbrukets maskinbehov	5
Godkännande av protokoll ang. det svensk-isländska varuutbytet	16
Godkännande av en handelsöverenskommelse med Bulgariska Folkrepubliken m. m.	16
Godkännande av protokoll rörande varuutbytet med Tjeckoslovakien	16
Ang. valkretsindelningen vid stadsfullmäktigeval	16
Ang. valkretsindelningen vid landstingsmannaval	18
Ang. tiden för lagtima landstingsmöte m. m.	20
Om statsråds bekännelse till den rena evangeliska läran ...	20
Om svenskt medborgarskap för barn av statslös fader och svensk moder	20
Ang. utgifter å tilläggsstat II, avseende utrikes-, försvars- och handelsdepartementens verksamhetsområden	20
Ang. täckande av vissa i försvarets civilförvaltnings räkenskaper redovisade medelsbrister	20
Ang. täckande av viss genom valutakursförändring uppkommen medelsbrist	20
Om ökat statsbidrag till avlönande av fjärdingsmän	20

(Forts.)

	Sid.
Sammanjämningsförslag i fråga om lagfaren domares ålder..	20
Ang. fastighetsbildning inom vissa områden av stad m. m. ..	20
Interpellation av herr Wistrand ang. tillgodoräknande av tjänstgöring såsom svensk utlandslektor m. m.	21

Tisdagen den 17 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 66, angående tillämpningen av bestämmelserna om rätt till statsbidrag för djursjukvård.

Ang. gift kvinnas skatteavdrag.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet *WIGFORSS*, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara fru Svensons interpellation angående gift kvinnas skatteavdrag, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! I en med första kammarens tillstånd framställd interpellation har fru Gärda Svenson till mig riktat följande fråga: Har regeringen för avsikt att för innevarande års riksdag framlägga förslag om rätt till skatteavdrag för gift kvinna, som deltagit i mannens förvärvsverksamhet?

Till svar härå får jag meddela, att sambeskattningsakkunniga — såsom jag nyligen upplyste i ett svar å en enkel fråga i andra kammaren — avse att innevarande år framlägga sitt betänkande rörande frågan om beskattningen av äkta makar. Jag utgår från att detta betänkande kommer att behandla även den delfråga, som interpellanten här har tagit upp. Vid sådant förhållande bör det enligt min mening inte ifrågakomma att nu framlägga ett provisoriskt förslag i ämnet, detta så mycket mindre som frågan ingalunda hör till de mera lättlösta, utan kräver noggranna överväganden.

Fru *SVENSON*: Herr talman! Till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet får jag framföra mitt tack för det erhållna svaret angående

rätt till skatteavdrag för gift kvinna, som deltagit i mannens förvärvsarbete. Svaret tolkar jag såsom positivt, alldenstund herr statsrådet utgår ifrån att sambeskattningsakkunniga även komma att behandla denna delfråga i sitt snart väntade betänkande. Problemet bör lösas snarast, då det är av betydelse, att gift kvinna som deltagit i mannens förvärvsarbete kommer i samma förmånsställning som annan förvärvsarbetande kvinna. För landsbygdens del och även för många yrken utanför jordbruket är frågan av stor betydelse, och rättvisesynpunkter pocka på en snar lösning. Med den reformiver, som besjålar riksdagen, synes den fråga, som här föreligger, med små medel kunna lösas på ett sätt, som ger rättvisa åt en stor grupp kvinnor, vilkas familjer en lång följd av år belastats med en beskattning, som inte kan anses vara rättvis. En rätt avvägning kan bland annat bli en stimulans till en sund äktenskapsbildning. Jag förväntar därför, att herr statsrådet, när utredningen föreligger, kommer att medverka till en snabb lösning av denna fråga.

Justerades protokollen för den 11 och den 14 innevarande månad.

Föredrogos och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtanden nr 1—3, konstitutionsutskottets utlåtanden nr 1—5, statsutskottets utlåtanden nr 15, 16, 22, 25 och 26, första lagutskottets utlåtande nr 6 och memorial nr 7 samt andra lagutskottets utlåtande nr 5.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 66.

Interpellation ang. kombinerade språkskrivningar i vissa examina.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 241, av herr *Löthner*, om beredande av traktamentsbidrag åt vissa hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän, som icke äro bosatta i Stockholm eller dess förorter;

nr 242, av herrar *Lundgren* och *Lundqvist*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293);

nr 243, av herr *Johansson, Johan Bernhard*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293);

nr 244, av herr *Andersson, Elon*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293); samt

nr 245, av herr *Lodenius* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en fiskeristyrelse med statens fiskeriförsök m. m.

det främmande språket, dels översättning från det främmande språket till svenska, utan hjälpmedel, har kungl. skolöverstyrelsen vid höstterminens början 1947 föreslagit Kungl. Maj:ts införande av dylika skrivningar för samtliga elever i realexamen från och med vårterminen 1949 och i studentexamen från och med vårterminen 1950.

Då den nya typen skrivningar givetvis kräver en i viss mån annan förberedelse med större vikt lagd vid inlärande av glosor och något mindre vid grammatikaliska detaljer, är det önskvärt, att definitivt beslut fattas i god tid före den första tillämpningen av bestämmelserna.

I anslutning till vad sålunda anförts får jag hemställa om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande frågor:

1. Anser statsrådet införandet av de kombinerade skrivningarna önskvärt?
2. Från vilken tidpunkt skola de i så fall bli obligatoriska?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågasvarande spörsmål finge framställas.

Interpellation ang. kombinerade språkskrivningar i vissa examina.

Ordet lämnades på begäran till herr FAHLANDER, som yttrade: Herr talman! Med anledning av de försök, som gjorts vid vissa läroanstalter med språkskrivningar av s. k. kombinerad typ, d. v. s. dels översättning från svenska till

Kammarens sammanträde avslutades kl. 4.08 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 18 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Herr *Ramberg* anmälde, att han infunnit sig vid riksdagen.

Om tryggande av jordbrukets maskinbehov.

Herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet STRÄNG, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Osvalds interpellation om tryggande av jordbrukets maskinbehov, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Osvald frågat mig, om jag vore i tillfälle att lämna en redogörelse för vilka åtgärder som vidtagits eller kunde emotes för att trygga jordbrukets behov av maskiner och redskap. Med anledning härav får jag anförda följande:

I interpellationen ha lämnats vissa sifferuppgifter rörande föreliggande behov av lantbruksmaskiner av olika slag. Uppgifterna grunda sig på en utredning, som verkställdes av direktören hos statens maskinprovningar Harald A:son Moberg. Mot de anförda siffrorna har jag icke någon erinran. Att märka är att, enligt vad Moberg i sin utredning anført, det totala maskinbehovet för närvarande icke kan fastställas genom en enkel marknadsundersökning eller genom en summering av gjorda beställningar. Trycket av arbetskraftsbristen, riskerna att vid en konjunkturomsvängning eller vid nya avspärningar stå med en hårt sliten maskinutrustning samt den för närvarande relativt goda tillgången på kontanter ha medfört en efterfrågan, som torde vara större än det absoluta behovet. Moberg har i stäl-

let sökt komma fram till antagliga siffror genom att fastställa dels vad som erfordras för att ersätta förslitna maskiner, dels det antal maskiner som måste insättas för att kompensera avtappningen av arbetskraft från lantbruket.

Vad beträffar tilldelningen av järn till svenska tillverkare av lantbruksmaskiner och redskap, utgjorde densamma i runda tal under år 1943 35 000 ton, under år 1944 29 000 ton, under år 1945 22 000 ton samt åren 1946 och 1947 26 000 ton för vartdera året. Nedgången under år 1945 sammanhängde med verkstadskonflikten. Siffran för år 1947 är dock endast beräknad.

För den övervägande delen av järnleveranserna till ifrågavarande ändamål har Domnarvets järnverk svarat. Detta verk har emellertid under åren 1946 och 1947 måst vidkännas en väsentlig nedgång i produktionen beroende på svårigheter med arbetskraft och — under senare delen av år 1947 — elektrisk kraft. Elransoneringen medförde att Domnarvet under de tre första veckorna i november 1947 måste avställa tre av sina fyra elektriska stålugnar. Allt ifrån sista veckan i november har verket emellertid kunnat ha ytterligare en elektrisk stålugn i arbete.

Nu anförda omständigheter ha naturligen medfört svårigheter att förse tillverkarna av lantbruksmaskiner med erforderliga kvantiteter järn. Industrikommissionen har emellertid hos Domnarvet lyckats utverka, att de erforderliga leveransreduktionerna i mindre grad gått ut över tillverkarna av lantbruksmaskiner och redskap än över andra fabrikanter. Sålunda medgavs för de förra tillverkarna i juli 1946 en tilldelning, som motsvarade 77 procent av förutvarande tilldelning, medan exem-

Om tryggnad av jordbrukets maskinbehov.

pelvis bultfabriker och kättingfabriker fingo sin tilldelning reducerad till 59 procent.

För att möjliggöra ökad produktion av material till nu ifrågakvarande tillverkning har industrikommissionen sökt att från Domnarvet till järnverk, som icke tillhåra maskin- och redskapstillverkarnas sedvanliga leverantörer, överflytta order å rund-, fyrkant- och plattjärn. Härigenom skulle Domnarvet erhålla möjlighet att leverera mer järn i erforderliga specialprofiler. Dessa icke ordinarie leverantörer ha redan åtagit sig att tillverka vissa mindre kvantiteter rund-, fyrkant- och plattjärn. Möjligheterna att omplacera vissa kvantiteter järn komma emellertid att bli beroende på sammansättningen av de specifikationer som begäras från maskin- och redskapstillverkarna, men framför allt på verkens tillgång på elektrisk kraft.

Industrikommissionen har slutligen sökt möjliggöra ökad produktion hos leverantörerna av material till lantbruksmaskintillverkningen dels genom att uppmana tillverkarna att nedbringa antalet dimensioner och på så sätt åstadkomma större och enhetligare specifikationer för beställningarna hos järnverken, dels även genom att understödja järnverkens hänvändelser till tillverkarna, att de skola ställa arbetskraft till järnverkens förfogande.

För år 1948 beräknas leveranserna av svenskt järn från maskin- och redskapstillverkarnas ordinarie järnleverantörer till omkring 25 000 ton. Därutöver torde, om tilldelningen av elektrisk kraft icke minskas och icke heller särskilda svårigheter beträffande arbetskraft uppkomma, en leverans om 1 000 å 2 000 ton järn kunna komma i fråga från de icke ordinarie leverantörer, till vilka vissa order på rund-, fyrkant- och plattjärn på sätt nyss sagts överflyttats.

Man söker även att få till stånd import av järn för ifrågakvarande ändamål, främst från England. Förhoppningar föreligga här att inom ramen för gällande handelsavtal från detta land

erhålla en kvantitet om cirka 4 000 ton järn. Under år 1947 ha för ändamålet tillstyrkts importlicenser å järn om tillhoppa 7 584 ton. En icke obetydlig del av sistnämnda kvantitet, uppskattningsvis 3 500 ton, väntas inkomma till landet under 1948.

Av det anförda framgår, att under hela år 1948 sammanlagt 33 000 å 34 000 ton järn skulle kunna ställas till de inhemska lantbruksmaskins- och redskapstillverkarnas förfogande. Om minimi-behovet beräknas till 37 000 ton, skulle alltså en brist om 3 000 å 4 000 ton föreligga. Dock måste härvid beaktas, att endast en obetydlig del av importjärnet kan förutses inkomma till landet under årets första månader.

Traktorer och andra lantbruksmaskiner ha under år 1946 importerats för sammanlagt 15,1 miljoner kronor, varav 13,9 miljoner kronor belöpte på traktorer och återstoden, 1,2 miljon, på andra lantbruksmaskiner. Under 1947 har den sammanlagda importen haft ett värde av 25,2 miljoner kronor, därav 21,9 miljoner kronor för traktorer och 3,3 miljoner kronor för övriga lantbruksmaskiner.

Vad angår importen under 1948 av traktorer och andra lantbruksmaskiner samt reservdelar från hårdvalutaländer, har det ansetts möjligt att för första halvåret reservera 12 miljoner kronor. Härav beräknas omkring 3 miljoner kronor för varor, som redan ankommit till svenska hamnar. Enligt uppgift från industrikommissionen är det totala antalet i svenska hamnar liggande traktorer för närvarande 163. För ny import skulle reserveras 9 miljoner kronor, varav 5 miljoner kronor för traktorer — motsvarande omkring 1 000 stycken — 2,5 miljoner kronor för reservdelar och 1,5 miljon kronor för plogar och specialmaskiner.

Även från andra länder, främst England, torde man kunna räkna med import av lantbruksmaskiner och redskap. Sålunda torde från England kunna levereras 2 000 å 4 000 stycken traktorer av typen Fordson Major och vidare ett antal traktorer av typen Ferguson. Im-

Om tryggande av jordbrukets maskinbehov.

portlicens har hittills beviljats å 1 200 stycken traktorer av först nämnda märke och 1 000 stycken av typen Ferguson. Även av ytterligare ett par engelska traktortyper är viss mindre import att vänta.

Förutsättningar finnas för att den inhemska tillverkningen under år 1948 av traktorer kommer att uppgå till 2 000 stycken hos Munktells och 3 000 stycken hos Volvo. En del av dessa torde emellertid komma att exporteras, så att för den inhemska efterfrågan skulle återstå omkring 3 900 stycken. Vi böra således kunna räkna med en tillförsel av nya traktorer under 1948 av lägst 8 000 och högst 10 000 stycken. För att göra bilden fullständig kan anföras, att importen av traktorer under åren 1946 och 1947 utgjorde cirka 3 200 resp. 5 000 stycken. Tillförseln till jordbruket av inom landet tillverkade traktorer utgjorde under dessa båda år i runda tal 900 resp. 1 900.

Under åren 1946, 1947 och 1948 torde det svenska jordbruket således kunna räkna med en samlad tillförsel av lägst 19 000 och högst 21 000 traktorer. Ses detta emot att vårt totala traktorbestånd åren närmast före kriget icke översteg 20 000 egentliga traktorer, kan situationen i detta avseende anses relativt tillfredsställande.

Av den nu lämnade redogörelsen framgår, att myndigheterna inom ramen av föreliggande resurser sökt på allt sätt främja tillverkning och import av maskiner och redskap för lantbruket. Ytterligare utvägar komma att sökas. Jag inser till fullo den samhällseliga vikten av att jordbrukets maskin- och redskapsfrågor lösas på tillfredsställande sätt.

Herr OSVALD: Herr talman! Jag ber först att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framföra ett tack för det svar, som han har lämnat på min interpellation.

Jag tillät mig att i interpellationen framhålla, att läget beträffande jordbrukets försörjning med maskiner och redskap i december 1947 ingav allvarliga farhågor och att kraftiga åtgärder voro nödvändiga för att situationen inte skul-

le ytterligare försämras. Jag erinrar om att man, såsom herr statsrådet nyss nämnde, i december 1947 räknade med att för lantbruksmaskintillverkningen under år 1948 kunna disponera ungefär 25 000 ton järn. Enligt de siffror, som herr statsrådet anförde i interpellationssvaret, skulle nu under hela år 1948 sammanlagt 33 000 å 34 000 ton järn kunna ställas till förfogande. Detta är en avsevärd förbättring som man måste känna tillfredsställelse över, ja, även tacksamhet för att den kunnat åstadkommas.

Jag kan emellertid, herr talman, inte helt dela den relativt behärskade optimism som präglade herr statsrådets uttalanden. Om man godtar den beräkningsgrund, som direktör Moberg har använt, måste man enligt min uppfattning även till alla delar godtaga det resultat, vartill han kommit. Enligt de siffror, som direktör Moberg framlagt i sina utredningar, beräknas den samlade järnbristen under år 1948 till 19 000 ton; 7 000 ton av denna brist skulle då ha uppkommit under år 1947 och 12 000 ton kunde beräknas uppkomma under år 1948. Om, såsom herr statsrådet nämnde, bristen för 1948 kan reduceras till 3 000 å 4 000 ton, så skulle det, eftersom det från år 1947 finns en eftersläpande brist på 7 000 ton, alltså föreligga en sammanlagd brist på 10 000—11 000 ton järn. Även om maskinfabriker under år 1948 kunna få en materialtilldelning av omkring 90 procent av behovet för normal tillverkning, kvarstår i alla fall ett stort behov av järn för tillverkning av maskiner och redskap för jordbruket, vilket snarast måste fyllas. Detta behov kanske till och med är något större än vad beräkningarna utvisa, ty såvitt jag vet har direktör Moberg i sina kalkyler anförjt jämförelsevis snålt tilltagna siffror.

Med stor tillfredsställelse antecknar jag att det, som herr statsrådet meddelade, har blivit möjligt att öka Domnarvets kapacitet utöver vad man ansåg sig kunna räkna med i november 1947. Det är också glädjande, att det har varit möjligt att till nya leverantörer över-

Om tryggande av jordbrukets maskinbehov.

flytta en del av järnleveranserna, även om den kvantitet, som det här gäller, inte är särskilt stor.

Även den planerade järnimporten från England måste hälsas med stor tillfredsställelse. Men, som herr statsrådet själv uttryckte det, är det ju ännu så länge endast en *förhoppning*, att vi skola få in denna kvantitet järn från England. Jag delar för min del till fullo herr statsrådets förhoppning om att denna kvantitet järn från England skall inkomma till landet, men jag måste samtidigt konstatera, att det är en allvarlig olägenhet, att detta järn till betydande del inte kan anlända förrän under senare delen av året.

Det finns därför stort utrymme för ytterligare krafttag av den art som vi nyss hörde resultatet av. Det förefaller ju ändock ganska orimligt att tänka sig, att det i ett land med Sveriges stora järntillgångar inte skulle vara möjligt att få fram den jämförelsevis obetydliga kvantitet järn, som behövs för att tillfredsställa jordbrukets behov. Det är ju här inte fråga om mer än omkring 40 000 ton per år. Enligt fackpressen utgjorde hela den under år 1947 tillgängliga kvantiteten valsjärn och smide 1 350 000 ton. De prioriterade kvantiteterna av valsjärn ha brukat uppgå till 500 000—600 000 ton per år. Då borde det väl ändå vara möjligt att för en för vår livsmedelsförsörjning så utomordentligt viktig tillverkning som jordbrukets redskaps- och maskinindustri kunna ställa den erforderliga mängden järn till förfogande, för den händelse importen från England inte skulle ge det önskvärda tillskottet.

Vad beträffar importen av färdiga maskiner, angav jag i min interpellation med stöd av direktör Mobergs beräkningar det erforderliga beloppet till 34 miljoner kronor i hårdvalutor. Enligt herr statsrådets uppgift skulle för första halvåret 1948 stå till förfogande 12 miljoner kronor. Jag måste då fråga, vilka utsikter det finns för att den återstående delen av det totala beloppet skall kunna ställas till förfogande under andra halv-

året 1948. Ett belopp av blott 12 miljoner kronor måste nämligen betraktas såsom otillräckligt. Såsom jag anført i interpellationen, beräknas importen enbart av reservdelar komma att erfordra omkring 9 miljoner kronor i hårdvalutor. Enligt de upplysningar, som herr statsrådet här lämnat, skulle till förfogande under första halvåret stå allenast 2,5 miljoner kronor. Situationen i fråga om reservdelar är i själva verket mycket allvarlig, ty utan tillgång på reservdelar riskera vi att en stor del av de maskiner, som nu användas inom jordbruket, så småningom komma att bli odugliga. Redan under år 1947 framgick det, att läget i fråga om reservdelar var ytterst allvarligt, då lagren av reservdelar inom landet i stort sett tömts. Vid vårarbetena och än mer under trädesbruket visade det sig, att harvar och andra redskap ofta voro i bedrövligt skick. Under höstplöjningen, då svårigheterna voro ganska stora på grund av den torra väderleken, visade det sig vara mycket dåligt ställt med traktorplogar och slitdelar till alla slags plogar.

Direktör Moberg beräknade att vi skulle behöva importera 4 500 traktorer från Förenta staterna. Herr statsrådet utgår å sin sida, såsom vi nyss hörde, ifrån att vi under första halvåret 1948 skola kunna importera 1 000 traktorer från Förenta staterna. På den punkten skulle jag gärna vilja ha större klarhet om hur många traktorer vi kunna räkna med att eventuellt få importera från Amerika under fortsättningen av detta år.

Av glädjande art är givetvis det meddelande som statsrådet Sträng lämnade, att importen av traktorer från England kan komma att uppgå till 2 000—4 000 stycken. Det stämmer ungefär med den beräkning som gjorts av direktör Moberg, som ju räknat med 3 000 traktorer från England. Glädjen över detta tillskott grumlas emellertid i någon mån av att en av de traktortyper, som vi skola få från England, är den bensindrivna Ferguson. Om bensinskatten nu kommer att höjas avsevärt, kommer

Om tryggande av jordbrukets maskinbehov.

detta att medföra att driftkostnaderna för bensindrivna traktorer ökas högst väsentligt i jämförelse med kostnaderna för fotogendrivna traktorer. Det är sannolikt, att vi i så fall måste tänka oss en restitution av skatten på den bensin som förbrukas av jordbrukets traktorer.

Spörsmålet om de bensindrivna traktorerna öppnar också ett annat perspektiv. Det är nämligen oekonomiskt att köra våra traktorer med fotogen. En övergång till bensindrifft skulle därför vara önskvärd, även om med nuvarande knapphet på bensin utsikterna här för väl just nu inte äro så stora.

Mest glädjande bland de upplysningar, som herr statsrådet hade att lämna, synes mig emellertid vara de möjligheter som föreligga till en ökning av traktortillverkningen inom Sverige. Herr Strängs siffror innebära ungefär en fördubbling av vad man vågade hoppas på i december 1947. Herr statsrådet utgick ifrån att under år 1948 skulle 3 900 inom landet tillverkade traktorer kunna ställas till jordbrukets förfogande. Den siffran kom han fram till genom att minska totala antalet tillverkade traktorer, 5 000, med den beräknade exporten av 1 100 stycken. Importbehovet från Amerika skulle således inskränka sig till 3 100 traktorer. Importen under första halvåret 1948 beräknas uppgå till 1 000 traktorer, varför det för återstoden av året skulle kvarstå ett importbehov av 2 100 traktorer. Då statsrådet beräknar den totala traktortillförseln till lägst 8 000 och högst 10 000, kan jag inte få siffrorna att stämma på annat sätt än att däri också ingår exporten. Om man inte räknar med också tillverkningen för export, kommer man inte upp till siffran 8 000—10 000. För att få en rättvis jämförelse måste man jämföra å ena sidan den siffra, som man får fram sedan man minskat det totala antalet traktorer med det antal som skall exporteras, och å andra sidan det behov på 10 000 traktorer, som jag anfört i min interpellation.

Då anmäler sig frågan, om vi möjli-

gen kunna avstå från den export som herr statsrådet har räknat med. Vart går för övrigt vår export av traktorer? Om det vore möjligt att reservera det för export avsedda antalet traktorer för användning inom Sverige, skulle vi därigenom kunna reducera importen av traktorer från Amerika till endast 1 000 stycken utöver dem som man redan räknat med. En sådan minskning av importen från Amerika skulle ur många synpunkter vara önskvärd; dels skulle vi spara hårdvaluta, och dels råder, som bekant, en viss knapphet på traktorer även i Amerika, varför det är osäkert, om vi kunna få in alla de traktorer som vi behöva importera från Amerika. Det är under alla förhållanden önskvärt att ytterligare kraftiga ansträngningar göras för att trygga tillförseln av traktorer för det svenska jordbruket från Amerika.

Statsrådet Sträng nämnde vidare i sitt svar, att det svenska jordbruket under åren 1946, 1947 och 1948 torde ha haft en samlad tillförsel av lägst 19 000 och högst 21 000 traktorer. Om man ser detta, säger han, mot bakgrunden av vårt totala traktorbestånd före kriget, är tillgången relativt tillfredsställande. Denna jämförelse synes mig dock vara missvisande. Tillförseln av traktorer kan inte bedömas mot bakgrunden av det traktorbestånd som vi hade före kriget, utan den bör bedömas mot bakgrunden av vad vi i dagens läge behöva. Med dagens situation för ögonen kan man icke anse, att tillförseln av traktorer ännu så länge har blivit tillfredsställande. Detta sammanhänger med den förändring som har inträtt framför allt i fråga om arbetskraften med den stora avflyttningen från jordbruket, vilken alltjämt fortgår och som omfattar omkring 10 000 personer per år. För den mekanisering av jordbruket, som blivit ofrånkomlig på grund av den fortsatta utvandringen av arbetskraft från jordbruksnäringen, är en ökning av maskintillförseln absolut nödvändig. Behovet av maskiner, inte minst traktorer, inom jordbruket befinner sig

Om tryggande av jordbrukets maskinbehov.

i ständigt stigande. Detta stegrade behov kan komma att göra sig ytterligare gällande, därest organisationen med maskinstationer ytterligare utvidgas enligt de planer som föreligga.

Jag erinrar om att herr statsrådet i sitt svar inte nämnde något om behovet av traktorplogar. Direktör Moberg beräknade i december 1947, att det förelåg ett behov av sammanlagt 12 000 traktorplogar, varav 6 500 från Förenta staterna. För att traktorerna skola kunna till fulla utnyttjas är det av största vikt, att jordbrukarna också få tillgång till de bearbetningsmaskiner, som erfordras för jordbrukets skötsel.

I detta sammanhang tillåter jag mig, herr talman, att även beröra ett annat problem som sammanhänger med jordbrukets maskinutrustning. Man har anledning att utgå ifrån att den ökade maskin- och traktortillverkningen i Sverige kommer att kräva import av vissa detaljer, som lämpligen böra inköpas från utlandet i stället för att tillverkas här i Sverige. Många av de maskiner, som användas inom jordbruket, tillverkas till större delen inom landet, men ofta måste man från utlandet importera vissa utrustningsdetaljer. En fabrik i Sydsverige, som tillverkar konstgödselspridare, behöver t. ex. importera fälgar, däck och slangar för att kunna färdigställa sina konstgödselspridare och placera dem på den svenska marknaden. För att kunna helt utnyttja sin tillverkningskapacitet måste således de svenska fabrikanterna av lantbruksmaskiner erhålla den valuta-tilldelning, som behövs för att de skola kunna importera erforderliga kompletterande utrustningsdetaljer.

Jag tänker i detta sammanhang även på behovet av däck och slangar för jordbrukets arbetsvagnar. Som bekant ha jordbrukarna för sina arbetsvagnar till väsentlig del fått nöja sig med regummerade däck, som försetts med nya slitbanor. Dylika däck äro av jämförelsevis låg kvalitet. Med hänsyn till den hastighet, med vilken jordbrukets fordon i allmänhet framföras, då de ju numera oftast köras efter traktor, vore det önskvärt, att jordbrukarna kunde få däck av

högre kvalitet än vad de hittills i stor utsträckning ha måst nöja sig med.

Statsrådet Sträng nämnde vidare att man i fråga om materialleveranserna sökt genomföra vissa rationaliseringsåtgärder beträffande dimensioner osv. Det är en i och för sig utomordentligt värdefull åtgärd som därigenom har vidtagits. Jag hoppas, att de ansträngningar, som således ha gjorts för att rationalisera tillverkningen av jordbruksmaskiner, skola leda till resultat, men ofta är det ju så, att dylika rationaliseringsåtgärder inte omedelbart medföra en ökad produktion.

Det har från en del håll sagts, att tillgången på vissa profiler och typer av järn understundom försämrats på grund av det sätt på vilket priskontrollen arbetat. Priskontrollen har, påstås det, ibland försvårat för maskinfabrikanterna att erhålla nödiga råvaror för att kunna bygga upp en allsidig lagerhållning. Jag tillåter mig därför att fästa uppmärksamheten på nödvändigheten av att de åtgärder, som vidtagas, utföras på sådant sätt, att fabrikanterna också kunna hålla homogena lager, vilket är en nödvändig förutsättning för att produktionshämmande flaskhalsar icke skola bildas.

Den situation som nu inträtt och de, som jag förmodar, stora ansträngningar som varit nödvändiga för att förbättra läget visa hur svårt det är att komma tillrätta med problemet sedan man en gång kommit på efterkälken. I en dylik situation äro verkliga krafttag nödvändiga. Det är därför av största vikt att regeringen alltjämt har sin uppmärksamhet riktad på det för vårt lands försörjning så viktiga problem, som en tillräcklig tillgång på jordbruksmaskiner utgör.

Statsrådet Sträng yttrade i sitt interpellationssvar, att han »inser till fullo den samhälleliga vikten av att jordbrukets maskin- och redskapsfrågor lösas på tillfredsställande sätt». Ingen betvivlar, att han har denna insikt, och jag understryker särskilt, att jag med min interpellation på intet sätt har velat ge uttryck på några tvivel härpå. För att

Om tryggande av jordbrukets maskinbehov.

belysa storleksordningen av de förluster för landet, som kunna uppstå på grund av en höggradig förslitning av jordbrukets maskinpark, vill jag emellertid anföra ytterligare en siffra. Om förlusterna vid tröskning på grund av förslitna tröskverk ökas med blott två procent, betyder detta en sammanlagd förlust för landet av 15 miljoner kronor per år. Maskinbristen kan dessutom, även om den endast fortsätter ett mindre antal år, få allvarliga följdverkningar: jorden blir sämre behandlad, ogräset ökar, dräneringarna förfalla, och i vissa fall kunna jordbrukarna bli nödsakade att slakta sina kreatur. Det kan därför ta många år att bota de skador som maskinbristen vållar.

Herr statsrådet förklarade till slut, att ytterligare utvägar komma att sökas för att förbättra situationen. Jag inser till fullo de svårigheter, som man för närvarande har att brottas med, men jag vill ändå ge uttryck åt den förhoppningen, att herr statsrådet måtte komma att finna de utvägar som han sålunda vill söka.

Herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! Jag fick det allmänna intrycket, att herr Osvalds anförande i stort sett fick betraktas som ett uttryck för erkänsla för de insatser, som regeringen gjort för att lösa denna fråga på ett tillfredsställande sätt. Jag vill emellertid ytterligare, utöver vad som framgick av mitt interpellationssvar, erinra om att på detta område utomordentligt angelägna behovsfall konkurrera med jordbruksmaskinerna och jordbruksredskapen. Jag behöver bara nämna sådana behov som utbyggnaden av våra kraftverk, spikillverknigen, telegrafverkets behov o. s. v. Jag kan tveklöst säga, att lantbruket vid avvägandet av dessa behov sinsemellan har satts i absolut prioritet. Vattenfallsstyrelsen har fått vänta med en del nödvändiga beställningar, med risk att våra besvärligheter med elransoneringen förlängas och med risk av de förluster, som det kommer att medföra för folkhushållet, om vi inte kunna öka elkraftproduk-

tionen snabbt nog. Vi ha sålunda betraktat jordbrukets maskinbehov såsom så utomordentligt angeläget, att det har satts som nummer ett i köbildningen.

Professor Osvald säger, att det här trots allt torde finnas utrymme för nya krafttag. Jag är nog överens med honom om det — sådana utrymmen finns det alltid. Men det finns ju också alltid en gräns för vad man har möjlighet att genomföra. Jag kan erinra om våra bekymmer under sommarhalvåret 1947, som i första hand gällde svårigheterna att skaffa arbetskraft till järnbruken, att under den varma årstiden få folk till ett arbete, som är så tungt och besvärligt som arbetet i fin- och mediumvalsverken onekligen är. Vi satte i gång hela arbetsmarknadsstyrelsen och bedrovo en ackvisitionsverksamhet för arbetskraft över hela landet, inte minst i Norrland, många gånger till stor förtret för myndigheterna där, som ansågo att de själva hade behov av sitt folk. Vi lyckades väl i viss mån täcka det omedelbara behovet, men vi lyckades inte så bra som vi skulle önskat. Vi nödgades konstatera, hurusom bl. a. Domnarvet på grund av brist på arbetskraft fick inskränka driften till ett skift och litet längre fram två skift, trots att man hade råvaror och övriga resurser för en treskiftskapacitet. Men vi tvångskommendera ju inte folk i detta land — den principen äro vi överens om, herr Osvald och jag — och därför är detta en faktor, som man inte kommer förbi.

Professor Osvald ställde ett par direkta frågor. Jag har i min interpellation endast redovisat vissa importkvantiteter för det första halvåret 1948. Vår bristande allmänna överblick över valutasituationen, över de licenser som ännu inte äro honorerade, men som ligga på hög i handelskommissionen, gör det omöjligt för oss att planera dessa saker för en längre tid än ett halvt år. Hur gärna jag än skulle vilja, kan jag inte i dag säga något om beloppen för det andra halvåret 1948. Det enda jag kan säga är att vi komma att lägga lika stor vikt vid jordbrukets behov under det sista halvåret som vi ha gjort under det första,

Om trygghet av jordbrukets maskinbehov.

och att vi komma att utnyttja våra tillgångar så långt vi kunna.

Herr Osvald hade vissa bekymmer för bensintillgången för den svenska traktorparken. Den engelska typen Ferguson är en bensindriven traktor, och herr Osvald hade vissa farhågor för att våra restriktioner på detta område skulle verka retarderande. Jag tror nog att jag kan slå bort de farhågorna för herr Osvald. Det är ju så att vi i vår importplan ha reserverat valutor för 650 000 kubikmeter bensin för 1948. På jordbrukets del kommer det 8 000 kubikmeter, och även om den siffran genom en viss övergång till bensindrivna traktorer kommer att stiga något, så har jag en känsla av att det här inte är någon fara. Vi sätta jordbruket i absolut främsta rummet, både som nyttighets- och nyttoområde, när vi avväga hur våra bensinkvantiteter skola disponeras på olika behovsgrupper, och med hänsyn till att det i det stora hela är en så pass blygsam kvantitet, som går till jordbruket, behöver man nog inte ha några bekymmer på den punkten.

Herr Osvald frågade mig vidare, om det var med hänsyn till storleken av en eventuell export, som jag rörde mig med en marginal mellan 8 000 och 10 000 traktorer när det gäller tillgången under 1948. Nej, denna siffra har satts alternativt med hänsyn till vår import. Vi ha nämligen resonerat om en import från England på 2 000 eller 4 000 enheter. Blir det 2 000, så stannar vår försörjning för 1948 vid 8 000; blir det 4 000, räkna vi med att komma upp till 10 000.

Herr Osvald frågade också, om man inte i detta ansträngda läge skulle kunna reservera den inhemska produktionskapaciteten utslutande för egna behov. Vi ha ju en export från Munktel och från Volvo på ett par tusen enheter. Men jag tror inte att man får låta dagens prekära och trängda läge alldeles förstöra möjligheterna för framtiden på den svenska exportmarknaden för traktorer. När vi inom regeringen ha haft dessa frågor till övervägande, har det givits tillfälle för jordbrukets företrädare att delta,

och man har då från jordbrukarna, som representerades av ledande personer inom Lantbruksförbundet, inte velat ställa det kravet, att vi i dagens läge skulle reservera den inhemska produktionen utslutande för hemmamarknaden. Man har förstått intresset av att hålla kontakterna öppna och hålla exporten i gång, och den export som har ägt rum har följaktligen skett i samförstånd med jordbrukets representanter.

Jag tror att jag med detta har givit svar på de direkta frågorna från professor Osvald. Han gick emellertid därutöver in på ett par frågor av kanske mera periferisk art, nämligen försörjningen av gummihjul för arbetsvagnar och prissättningen för jordbrukets produkter. Även om de äro av en viss betydelse i detta sammanhang, äro ju dessa två problem i och för sig så pass specialbetonade, att de få tas till övervägande i sina särskilda sammanhang.

Herr NÄSGÅRD: Herr talman! Till jordbruket hör också skogsbruket i den allra största delen av vårt land. I viss utsträckning kunna ju samma maskiner, som användas i jordbruket, användas även i skogsbruket, men till större delen har skogsbruket sitt särskilda maskinbehov. Jag skulle gärna i detta sammanhang vilja ha en upplysning av statsrådet, nämligen huruvida maskinbehovet för skogsbruket är inräknat i de 12 miljoner kronor, som ha reserverats för import från Amerika under första halvåret 1948, och i de 1 000 traktorer, som skola få införas mot hårdvaluta under samma tid.

Jag vill framhålla, att skogsbruket har lika berättigade krav som jordbruket på att bli tillgodosett vid behandlingen av dessa importfrågor. I en auktoritativ framställning, som nyligen ingavs till handelskommissionen, har det mest oundgängliga behovet av maskiner och redskap för skogsbruket angivits till något över 3 miljoner kronor för innevarande år, därav drygt 2,5 miljoner kronor i hårdvaluta. Det är även för skogsbruket fråga om traktorer. De behövas för vägarbeten, betesanläggningar o. d. och

Om trygghet av jordbrukets maskinbehov.

i viss utsträckning även för virkestransporter. Det behövs motorsågar för skogsarbetet, och det behövs framför allt reservdelar för att hålla den maskinpark som redan finns i funktionsdugligt skick.

I pressen — det var i Svenska Dagbladet jag läste det — har nyligen berättats om de avverkningar som i vinter pågå i ödemarksskogarna mellan Lule och Pite älvdalar, väster om inlandsbanan. Med hjälp av amerikanska bandtraktorer bygga trävarubolagen och domänverket basvägar till flottleder och landsvägar och göra på det sättet väldiga förut outnyttjade skogskomplex tillgängliga för avverkning.

Ett bolag meddelar, att det har fem bandtraktorer och tre hjultraktorer jämte en hel del lejda traktorer i arbete uppe i ödemarkerna i vinter, men att det är för litet i förhållande till det stora behov som föreligger. Samma bolag uppger, att det har sju traktorer av högsta klass liggande i Amerika, som det inte kunnat få hem på grund av valutavårigheterna.

Råvaran börjar tryta i övre Norrland, som vi veta, och utan traktorer är det omöjligt att utnyttja de ännu orörda urskogarna. Det är naturligtvis endast ett stickprov, som här har anförts, men det visar hur utvecklingen har gått mot en allt större mekanisering. Det är säkerligen mycket angeläget att den utvecklingen inte bromsas upp.

Exporten av skogsprodukter uppges för närvarande utgöra 53 procent av hela vår exports värde och utgör till större delen hårdvalutaexport. Förra året exporterades det enligt statistiken skogsprodukter för 1 700 miljoner kronor. Det bör vara angeläget att tillse, att inte denna produktion hämmas av brist på materiel.

Herr SUNDBERG, CARL: Herr talman! Det beslut om ökad tilldelning av järn till landets lantbruksmaskintillverkare, som för en tid sedan fattades, är givetvis ägnat att väcka stor tillfredsställelse hos oss tillverkare av lantbruksmaskiner liksom naturligtvis i första rummet hos landets jordbrukare. Jag vill bara uttala den

förhoppningen att det tillses att detta beslut också omsättes i handling.

Vid det sammanträde i industrikommissionen, då vi lantbruksmaskinfabrikanter fingo del av beslutet, anmodades vi att inlämna två specifikationer: dels en som omfattade vad vi omedelbart behövde, dels en som omfattade vårt behov för den successiva tillverkningen. Men trots att detta sammanträde hölls för en månad sedan och specifikationerna omedelbart inlämnades ha åtminstone vi vid Överum ännu i dag inte fått klart beträffande den omedelbara behovsleveransen i sin helhet.

Jag vänder till statsrådet Sträng att tillse att det fattade beslutet kommer att effektueras. Annars blir det inte möjligt att tillfredsställa de anspråk, som just nu från lantbrukets sida resas mot oss med avseende på vissa redskap. Det är för resten — det vill jag påpeka — över huvud taget inte alls möjligt när det gäller värredskap, av den anledningen att beslutet om ökad järntilldelning kom alldeles för sent för att ha någon effekt på denna marknad detta år. Jag är mycket angelägen att framhålla, att ett beslut om ökad järntilldelning för att kunna göra effektiv och avsedd verkan för exempelvis år 1949 bör fattas redan i år, senast i sommar. Det är nämligen så att lantbruksfabrikanterna redan på hösten börja fabricera de maskiner, som behövas för det kommande året. Nu fattades beslutet så sent som i januari månad, och det är då som sagt inte möjligt att få fram vad som behövs till samma års säsong.

Vi äro fullkomligt medvetna om de mycket stora svårigheter, som bristen på valsat järn medför för regeringen och industrikommissionen, och vi äro också villiga att erkänna att alla de olika behov, som statsrådet Sträng nyss nämnde, äro fullt legitima. Men man får å andra sidan inte övervärdera de svårigheter som föreligga när det gäller tilldelningen av järn till lantbruksmaskinfabrikanterna. Vi skola göra klart för oss, att det inte gäller mer än tre å fyra procent av den samlade kvantitet av valsat järn, över vilken vi disponera genom

Om tryggande av jordbrukets maskinbehov.

produktion och import. Det bör alltså inte möta några oöverstigliga svårigheter att ordna denna sak, om blott beslut i något så när god tid fattas. Jag medger att det på grund av växlande tillgång på valutor kan vara förenat med större svårigheter att överblicka importen och att i dagens läge ta ställning till vad som skall importeras under senare halvåret detta år. Men dessa svårigheter böra icke möta när det gäller tilldelningen av valstat järn från de inhemska järnbruken.

I övrigt är även jag villig att understryka och är tacksam för det tillmötesgående, som vid mångfaldiga förhandlingar visats från regeringens sida, då vi varit samlade för att diskutera detta problem med industrikommissionen. Tyvärr har dock detta tillmötesgående inte förrän nu resulterat i ett något större krafttag, men jag hoppas liksom herr Osvald att dessa krafttag vad nästa års säsong beträffar inte skola dröja alltför länge.

Jag är också beredd att understryka vad herr Osvald har framhållit om behovet av att tillräckliga lager uppläggas hos lantbruksmaskinfabrikerna. Så långt ha vi emellertid inte vågat gå med våra pretentioner, men i den mån som läget lättar — vilket vi ju hoppas att det skall göra, när elkraftsituationen nu förbättrats — hoppas jag att regeringen och industrikommissionen skola visa sig lyhörda även på den punkten och att det alltså blir oss möjligt att liksom förr i tiden upplägga något så när stora lager för att möta icke förutsedda behov.

Likaså vill jag framhålla det behov för skogsbrukets vidkommande, som här har anmälts från herr Näsgårds sida. Jag uttrycker min förhoppning om att herr statsrådet och myndigheterna ville ta även dessa synpunkter i beaktande.

Herr OSVALD: Herr talman! Till det tack, som jag förut riktat till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet, ber jag få lägga ytterligare ett tack för de upplysningar, som han nu lämnat utöver sitt svar på min interpellation.

Jag vill gärna erkänna, att jag väl inser att det finns många andra viktiga

behov än jordbrukets maskintillverkning, som måste tillgodoses, och att det därför måste bli fråga om en besvärlig avvägning, då det gäller tilldelningen av järn. Likaså är detta naturligtvis fallet, då det gäller importen av jordbruksmaskiner. Men anledningen till att jag menar, att man i nuvarande läge just såsom statsrådet framhöll bör låta jordbruket få en stark prioritet, är den, att situationen för närvarande inte inger alltför stora förhoppningar om en gynnsam skörd. Jag vill inte uttala några dystra profetior, men så som det nu ser ut har man i alla fall inte anledning att vänta några särskilt gynnsamma resultat. Jag menar då att det, t. ex. då det gäller importen, är önskvärt att importen sker i form av maskiner i stället för av livsmedel av ena eller andra slaget, ty i senare fallet kommer det att krävas betydligt större belopp av hårdvaluta.

Jag skulle också vilja säga några ord om de bensindrivna traktorerna. Då jag framhöll några farhågor gällde dessa inte så mycket själva bensinförsörjningen för dessa 1 200 Fergusontraktorer, utan mina farhågor föranleddes framför allt av att den höjning av bensinskatten, som kan väntas, kommer att förhöja driftkostnaderna rätt avsevärt för dessa traktorer.

Vad beträffar antalet traktorer vill jag säga, att den bristande överensstämmelse, som jag talade om, inte hänför sig till huruvida vi få 2 000 eller 4 000 traktorer från England. Om man adderar ihop de siffror, som statsrådet anförde, nämligen 1 000 från Amerika, 2 000 från England och 3 900 från Sverige, kommer man till en siffra på 6 900. Tar man i stället 4 000 från England, kommer man till 8 900.

Jag ger statsrådet alldeles rätt i att det naturligtvis är önskvärt, att vi upprätthålla en export av svenska industrialster till andra länder och att vi söka göra det även i nuvarande läge. I den mån dessa traktorer komma till användning i andra av Europas länder för att bidra till återuppbyggandet av jordbruket i de krigshärjade länderna, kan det naturligtvis också i viss mån sägas öka våra möjligheter att importera traktorer från Ame-

Om tryggande av jordbrukets maskinbehov.

rika. Jag vill alldeles speciellt understryka, att alla ansträngningar måste göras för att få in ett större antal traktorer från Amerika än man hittills har räknat med.

Slutligen sade herr statsrådet, att vad jag nämnde om gummihjulen var en specialfråga. Ja, så till vida är det naturligtvis en specialfråga, att det inte gäller järntillförseln. Men det gäller dock här en detalj i våra lantbruksmaskiner, som är av yttersta vikt, både för de maskiner som jag nämnde, nämligen konstgödselspridare som utrustas med gummihjul, och för lantbrukets transportvagnar.

Herr statsrådet **STRÄNG**: Herr talman! Jag vill som svar på herr Näsgårds fråga meddela, att de siffror och uppgifter, som jag har lämnat i interpellationssvaret, hänföra sig uteslutande till jordbrukstraktorerna. Det har inte frågats om någonting annat; följaktligen har svaret inskränkts just till behovet av traktorer för jordbrukets del, och skogsbrukets behov har icke behandlats i detta sammanhang.

Jag vill också till herr Sundberg säga, att man naturligtvis kan göra gällande, att beslutet om ökad järntilldelning har kommit för sent. Men vad som i väsentlig utsträckning har förbättrat bilden är ju, att vi numera kunna räkna med en import av 4 000 ton järn från England. Det kunde av kända skäl ingen vare sig besluta om eller dra några växlar på under sommaren 1947, eftersom avtalet med England träffades under senare delen av 1947 och ungefärligen vid årsskiftet har konkretiserats till vissa fasta leveransbesked. Herr Sundberg gav kanske också kammaren en något felaktig bild av den procentuella andel av det valsade järnet, som går till jordbrukets behov. Han talade om två å tre procent av hela kvantiteten valsat järn. Men det är ju här frågan om alldeles särskilda specifikationer, som göras vid bestämda järnbruk och vid dessa järnbruks särskilda fin- och mediumvalsverk. Det är uteslutande — eller i varje fall till alldeles övervägande delen — Domnarvet, Fagersta och Smedjebacken, som svara

för dessa leveranser. Det är frågan om specifikationer, där jordbruket har konkurrens med behoven för vattenkraft, för telegrafverket, för kättingfabriker, spikfabriker och skruvfabriker. Var och en kan ju övertyga sig om och vet väl redan, hur pass ansträngd råvaruförsörjningen har varit på alla dessa områden.

Jag vill slutligen till herr Osvald säga, att vi självfallet inte kunna pressa kammarens tålmod alltför länge med våra matematiska övningar och räkna tabellerna hur många gånger som helst. Vi ha kanske möjlighet att personligen klara upp den saken. Men situationen är annars den att vi ta in från Amerika 1 000 traktorer, från England minst 2 000 och högst 4 000 Fordsontraktorer och därutöver 1 000 Ferguson. Vidare ha vi 3 900 traktorer från den inhemska produktionen. Detta blir med vanlig enkel addition 7 900 traktorer, därest vi få 2 000 Fordson, och 9 900, därest vi få 4 000 Fordson. Jag har avrundat detta till 8 000 och 10 000, vilket jag ansåg mig kunna göra i ett interpellationssvar av mera allmän karaktär.

Herr statsrådet **Sköld** avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 68, med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 4 juni 1943 (nr 274) om förlängd giltighetstid för ränte- och utdelningskuponger, m. m.

Herr talmannen anmälde, att till riksdagen inkommit en skrivelse från fullmäktige i riksgäldskontoret med överlämnande av ett av 1947 års revisionsutredning den 29 januari 1948 avgivet betänkande rörande riksdagens revisorers verksamhet.

Efter föredragning av berörda skrivelse beslöt kammaren hänvisa ifrågavarande betänkande, i vad det avsåge förslag till ändrad lydelse av § 72 riksdagsordningen, till konstitutionsutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition

nr 66, angående tillämpningen av bestämmelserna om rätt till statsbidrag för djursjukvård.

Föredrogs och hänvisades till bankokskottet herr *Löthners* motion, nr 241, om beredande av traktamentsbidrag åt vissa hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän, som icke äro bosatta i Stockholm eller dess förorter.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 242, av herrar *Lundgren* och *Lundqvist*,

nr 243, av herr *Johansson*, *Johan Bernhard*, m. fl., samt

nr 244, av herr *Andersson*, *Elon*, m. fl., alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293).

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Lodénus* m. fl. väckta motionen, nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en fiskeristyreelse med statens fiskeriförsök m. m.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll angående det svensk-isländska varuutbytet;

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Bulgariska Folkrepubliken ingången handelsöverenskommelse m. m.; samt

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Tjeckoslovakien.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. valkretsindelningen vid stadsfullmäktigeval.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckta motioner angående ändring av bestämmelsen om stads indelning i valkretsar vid stadsfullmäktigeval.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 51 i första kammaren av herr *Weiland* och nr 80 i andra kammaren av herr *Moseson* hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att vid den pågående revisionen av kommunallagstiftningen måtte beaktas vissa i motionerna anförda synpunkter till stöd för en sådan ändring av 15 § lagen om kommunalstyrelse i stad, att den i lagrummet stadgade minimigränsen för stads indelning i valkretsar sattes avsevärt högre än vad som nu vore fallet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr WEILAND: Herr talman! När det på sin tid första gången beslöts, att stad, vars invånarantal uppgick till 10 000, skulle delas i valkretsar, synes anledningen ha varit den att man ville göra röstningen bekvämare för väljarna. Det var då ej heller fråga om en bestämmelse, som ovillkorligen måste följas, utan stadsfullmäktige hade att i varje särskilt fall fatta beslut därom efter av magistraten uppgjort förslag. Senare ändrades lagtexten så, att stadsfullmäktige nu endast ha att hos länsstyrelsen föreslå i huru många valkretsar staden skall indelas, varvid dock skall tillses, att minst 10 ledamöter komma att utses inom varje valkrets. Antalet valkretsar fastställes sedan av länsstyrelsen. Intet hinder möter sålunda, att jämförelsevis små städer indelas i tre valkretsar med endast något över 3 000 invånare i vardera valkretsen.

Om vi utgå ifrån att orsaken till att valkretsindelningen för städerna ursprungligen kom till stånd var att man ville göra röstningen bekvämare för väl-

Ang. valkretsindelningen vid stadsfullmäktigeval.

jarna, så borde ju denna bestämmelse ha kunnat upphävas, då beslut fattades om att stad eller valkrets kunde få indelas i valdistrikt. Denna nya bestämmelse tillgodoser ju i mycket större utsträckning önskemålet om att göra det så bekvämt som möjligt för de röstande att delta i valet. Så skedde emellertid icke, utan stad med 10 000 invånare eller därutöver skulle även i fortsättningen uppdelas i valkretsar, vilket innebär att mandatfördelningen mellan olika väljargrupper kan bli synnerligen orättvis.

Det kan förmodligen ej heller påvisas att några olägenheter skulle uppstå, om bestämmelsen helt slopades. Redan nu förhåller det sig ju så, att något stadsband icke existerar för valbarheten inom respektive valkretsar, vilket innebär att en person, varhelst han än är bosatt i staden, kan utses till stadsfullmäktigeledamot för en viss valkrets.

Utskottet hänvisar i sitt utlåtande till sin en gång intagna ståndpunkt, och denna synes utskottet icke vilja frångå, även om sakskalet tala ett ganska tydligt språk för en annan. Huru orättvist nu gällande ordning verkar, skulle t. ex. kunna åskådliggöras med flera exempel från de senast förrättade stadsfullmäktigevalen.

Till slut vill jag ställa ett par frågor till utskottet:

Vilka sakliga grunder kunna anföras såsom motiv för att t. ex. Mölndal med 19 000 invånare uppdelats i tre valkretsar med endast något över 6 000 invånare i varje valkrets, under det att Göteborgs stad med 337 000 invånare icke delats i mer än tre valkretsar med sålunda betydligt över 100 000 invånare i vardera? Eller för att Sundbyberg med 17 000 invånare delats i tre valkretsar, under det att Stockholm, som har över 700 000 invånare, ej delats i mer än fem valkretsar, omfattande vardera mer än 140 000 invånare?

Anser utskottet vidare, att den proportionella metodens tillämpning icke i avsevärd mån försvagas, om i en liten stad med tre valkretsar en mindre parti-grupp ej får mer än tre mandat, medan den, om staden består av endast en val-

krets, på samma röstsiffra skulle ha erhållit fem mandat?

För min del anser jag, att rättvisan i den proportionella metoden genom valkretsindelningen lätt kan förbytas i orättvisa.

Herr talman! Jag ber få yrka bifall till motionen.

Herr ANDERSSON, JONES ERIK: Herr talman! Jag skall fatta mig kort. Den ärade talaren förfäktar ju mening- en, att proportionaliteten inte blir väl tillgodosedd med den valkretsindelning, som nu är gällande. Utskottet och riksdagen ha emellertid vid flera tillfällen fått ta denna fråga under omprövning, och man har efter många diskussioner kommit till den slutsatsen, att den nuvarande indelningen dock utan tvivel innebär en viss garanti för att olika lokala intressen inom kommunen bli representerade i de valda församlingarna. Enligt gällande bestämmelser synas valkretsarna ändock vara så pass stora, att genom kretsindelningen betydelsen av den proportionella valmetoden icke avsevärt försvagades. För övrigt har man ju i alla händelser en inte så liten garanti för att justeringar ske, där så kan finnas erforderligt, genom bestämmelsen om att länsstyrelsen skall förordna om valkretsindelningen efter framställning från stadsfullmäktige. Det har ju också på flera ställen tack vare denna anordning verkställts dylika justeringar, som varit behövliga.

Jag vill tillägga, herr talman, att valkretsar av något mindre format i själva verket äro ägnade att bättre tillgodose de lokala intressena och även att stimulera valdeltagandet. För övrigt brukar det ju i allmänhet vara så, att vad man till äventyrs förlorar på en kant, det kan man vinna tillbaka på en annan — det jämnar ut sig, som man brukar säga med en betecknande term.

Herr talman! Jag tror inte att en ändring av de nuvarande bestämmelserna på denna punkt kan vara en synnerligen trängande fråga, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 2, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 216 i första kammaren av herr *Mannerskantz* och nr 349 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Göingegården m. fl. hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning rörande en sådan valkretsindelning vid landstingsmannaval, att hela landstingsområdet vid sammanräkning komme att behandlas som en eller eventuellt två valkretsar, samt därefter till riksdagen inkomma med förslag i ämnet.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herrar *Björck*, *Gustavson*, *Arrhén*, *Thorell*, *von Friesen*, *Nolin* och *Dickson*, som inom utskottet yrkat, att utskottet måtte tillstyrka de föreliggande motionerna.

Herr **MANNERSKANTZ**: Herr talman! De motioner som avses i förevarande utskottsutlåtande äro närbesläktade med de nyss behandlade. Nu ifrågasvarande motioner syfta nämligen till att i ett landsting antalet landstingsmän från olika partier skall stå i proportion till de rösttal, som partierna uppnå. Det

torde vara svårt att bestrida riktigheten av den principen.

Nu anför utskottet såsom enda skäl för ett avstyrkande — utöver att liknande motioner förut många gånger ha avslagits — att landstingen inte i den utsträckning landstingslagen medger ha velat uppdelas landstingsområdena i större valkretsar. Kan det inte, herr talman, möjligen bero på att de partier, som ha fördel av den nuvarande indelningen, vilja bevara denna ordning? De äro alltså konservativa på grunder som man kan säga knappast äro rättvisa.

Man säger i utskottets yttrande, att det »inte tillkommit några nya omständigheter». Men det är att märka, att den nuvarande fördelningen av partiernas rösttal har bestått under en lång tid, och följden har blivit, att i många landstingsområden — inte så mycket inom det som jag tillhör, men jag tänker på landet i dess helhet — är det utan tvivel en alldeles uppenbar underrepresentation för en del partier. Det beror just på att valkretsarna äro så små, att överskottsrosterne för dessa partier bli många.

Jag har, herr talman, rätt svårt att inse, att en minskning av antalet valkretsar inom ett landstingsområde till låt mig säga två och en därmed följande ökning av valkretsarnas storlek skulle hindra en geografiskt sett tillfredsställande fördelning av landstingsmännen. Blev det större valkretsar, skulle partierna säkerligen se till att man utsåge kandidater från de olika delarna av området, och det skulle därför säkerligen bli ett landsting, där de olika orterna bleve lika väl representerade som för närvarande.

Jag skall inte utförligare motivera min hemställan i motionen. Jag tycker att själva rättvisepincipen i sig själv är ett tillräckligt skäl.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till min motion.

Herr **KARLSSON**, **GOTTFRID**: Herr talman! Vid behandlingen av förevarande motioner, väckta i båda kamrarna,

Ang. valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

har utskottsmajoriteten i stort sett intagit samma ståndpunkt som vid tidigare tillfällen, då motioner av liknande slag varit föremål för behandling. Jag säger motioner av liknande slag, ty i de motioner, som vi förut haft att ta ställning till, har man yrkat på tilläggsmandat inom landstingen, och man har då syftat till att nå samma resultat som avses med de nu föreliggande motionerna. Dessa tidigare motioner ha vi avslagit. Samma ståndpunkt intar utskottsmajoriteten även nu. Vi hänvisa även till att landstingen själva tydligen inte äro särskilt angelägna om att ändra antalet valkretsar i de olika landstingsområdena, så att man i varje valkrets kommer upp till det högsta antal landstingsmän som den nuvarande lagen medger.

Jag har roat mig med att se efter, hur det förhåller sig med antalet valkretsar och antalet landstingsmän, som varje valkrets utser i de olika landstingsområdena. Jag har därvid bortsett från de rena stadsvalkretsarna. Det är ju bara tre valkretsar, som bestå av flera städer, men dessutom finns det 50 stadsvalkretsar, d. v. s. valkretsar bestående av städer som ha ett så stort invånarantal, att de enligt landstingslagen skola utgöra egen valkrets. Jag har som sagt helt bortsett från dessa valkretsar och endast undersökt landsbygdsvalkretsarna, som uppgå till ett antal av 108. Jag har då funnit, att det finns endast en sådan valkrets i hela landet, som utser nio landstingsmän, d. v. s. det högsta antal landstingsmän som en valkrets äger utse. Vidare äro endast 22 valkretsar så stora, att för dem utses åtta landstingsmän. I 49 kretsar eller något över 36 procent av hela antalet landsbygdsvalkretsar utses allenast fem landstingsmän, eller det minsta antal som lagen tillåter.

Jag anser att det måste tillmätas stor betydelse, att i sådan utsträckning landstingen själva inte ha velat göra sina valkretsar så stora, att man ens kommer upp till ett antal landstingsmän i varje valkrets, som åtminstone närmar sig det maximala som landstingslagen föreskriver.

Nu säger herr Mannerskantz, att de partier, som sitta i den ställningen, att de få fördel av den nuvarande indelningen, äro konservativa och inte vilja vara med om någon förändring. Jag tillhör ett landsting, där vi — bortsett från den valkrets som utgöres av residensstaden — ha små valkretsar, för vilka utses endast sex och i flertalet fall endast fem landstingsmän. För ett par år sedan framlades förslag till ändrad valkretsindelning i det landstingsområdet, varigenom i samtliga valkretsar skulle finnas nio landstingsmandat. Förslaget tillstyrktes av förvaltningsutskottet, där för övrigt det parti jag tillhör har majoritet, men landstinget avslod det. I landstingets debatt talade såvitt jag erinrar mig endast jag för den föreslagna valkretsindelningen, och jag slutade med att hemställa till länsstyrelsen, att när nästa gång förslag till ny valkretsindelning uppgjordes, detta skulle komma att i stort sett se ut som det då i landstinget framlagda.

Det är såvitt jag känner till inte motvilja utan andra skäl som gjort, att utskottet inte velat gå med på den ordning, som föreslagits av motionärerna. När landstingen själva inte ens ha velat utnyttja den möjlighet, som landstingslagen för närvarande ger dem att få proportionaliteten bättre tillgodosedd, kan det inte enligt utskottsmajoritetens förmenande vara någon anledning att vidta någon förändring i de nu gällande bestämmelserna. Därför ber jag, herr talman, att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herr *Anderberg*.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågasvarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Ang. valkretsindelningen vid landstingsmannaval.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifallas de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckta motioner angående ändrad tid för lagtima landslagsmöte m. m.;

nr 4, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av § 4 regeringsformen; samt

nr 5, i anledning av väckt motion med förslag till lag om förvärvande av svenskt medborgarskap i vissa fall.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3 och 4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av vissa medelsbrister, redovisade såsom propriebalanser i försvarets civilförvaltnings räkenskaper; och

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av viss genom valutakursförändring uppkommen medelsbrist.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 6, i anledning av väckt motion om ökat statsbidrag till avlönande av fjärdingsmän; och

nr 7, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 1 § rättegångsbalken.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om fastighetsbildning inom vissa områden av stad, m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 68.

Interpellation ang. tillgodoräknande av tjänstgöring såsom svensk utlandslektor m. m.

Herr *Isaksson* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sambruksföreningar m. m.

Motionen bordlades.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 247, av herrar *Osvald* och *Petersson*,

nr 248, av herrar *Osvald* och *Petersson*,

nr 249, av herrar *Osvald* och *Petersson*,

nr 250, av herrar *Osvald* och *Petersson*,

nr 251, av herr *Ohlon* m. fl.,

nr 252, av herr *Petersson*,

nr 253, av herr *Gustavson* och herr *Karlsson, Gustaf*,

nr 254, av herr *Ericsson, Carl Eric*, m. fl.,

nr 255, av herr *Persson, Ivar*, m. fl.,

nr 256, av herr *Velander* och herr *Anderson, Axel Ivar*,

nr 257, av herr *Hällgren* m. fl., samt

nr 258, av herr *Hällgren*,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en fiskeristyreelse med statens fiskeriförsök m. m.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 259, av herr *Hällgren*,

nr 260, av herrar *Petersson* och *Osvald*,

nr 261, av herr *Lodenius* m. fl.,

nr 262, av herr *Gustavson*, och

nr 263, av herr *Lundgren*,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stöd åt fiskerinäringen, m. m.

Ordet lämnades på begäran till herr *WISTRAND*, som yttrade: Herr talman! I och med de egentliga krigshandlingarnas upphörande på försommaren 1945 drog en våg av nyvaknad internationell samarbetsanda fram över världen. Viljan till och tron på ett fruktbarande internationellt kultursamarbete i fredens tecken var icke att taga miste på. Inte minst i de befriade ockupationsländerna och i de under kriget neutrala småstaterna kunde man förmärka denna vilja till ett snabbt återupptagande och intensifierande av det genom kriget avbrutna kulturutbyte, som inletts mellan länderna under decennierna närmast före krigsutbrottet. Emellertid ha uppenbarligen de allvarliga och i vissa fall till synes oöverkomliga meningsskiljaktigheter, som sedermera framträtt segrarmakterna emellan, medfört att i de flesta länder — som över huvud taget alljämt äga sin frihet — denna framtidsro och samarbetsentusiasm successivt kommit att dämpas ända därhän, att man i dag kan urskilja en tendens till isolationism, som tagit sig uttryck bl. a. i en allmän skepticism i fråga om tron på det internationella kultursamarbetet.

Sett mot denna bakgrund framstår med otvetydig klarhet vikten av att vårt lands kulturella förbindelser med utlandet i dag mer än någonsin från alla håll givas ett sådant stöd och omfattas med ett sådant intresse, att dylika ur fredsbevarande synpunkt icke önskvärda isolationistiska tendenser ej givas ytterligare näring utan tvärtom bekämpas och hejdas. För att ett levande kulturarbete i utlandet skall kunna upprätthållas och utvecklas kräves emellertid, att de svårigheter, som för närvarande förefinnas för vissa utlandssvenskar att vid hemkomsten erhålla lämplig och tryggad anställning, i görligaste mån elimineras.

En av de viktigaste frågorna för de svenskar, som tjänstgöra i utlandet såsom t. ex. sjömanspräster och universitetslektorer eller såsom läkare, präster och lärare i missionens tjänst, har alltid varit frågan om tillgodoräknande av

Interpellation ang. tillgodoräkande av tjänstgöring såsom svensk utlandslektor m. m.

tjänstgöringen för befordran, lönetur och pension vid hemkomsten. I synnerhet beträffande universitetslektorerna vänta dessa frågor alltjämt på en tillfredsställande lösning, framför allt sedan lektorerna genom lärarkårens inordnande under civila lönereglementet 1939 kommit att förlora de förmåner, de tidigare i detta avseende åtnjutit.

Genom särskilda kungörelser (SFS 1935: 462, 464, 465) hade Kungl. Maj:t 1935 föreskrivit, att ordinarie ämneslärare vid allmänt läroverk, högre lärarinneseminariet och statens folkskoleseminarier finge enligt de närmare villkor, som av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall bestämdes, tillgodoräkna sig den tid, dock ej utöver tre år, han i egenskap av svensk lektor tjänstgjort vid utländskt universitet.

Dessa föreskrifter avsågo att vara ett led i de åtgärder, som vid denna tid trädfades för att möjliggöra en bättre rekrytering av de svenska lektorerna vid utländska universitet. Det kompletterades med andra föreskrifter angående behörighet till lektors- och adjunktstjänst (SFS 1935: 463, 466), behörighet till extralärartjänst samt provårshänvisning (Kungl. Maj:ts skrivelse till skolöverstyrelsen den 18 juli 1935). En förutsättning för åtnjutande av dessa förmåner var emellertid, att vederbörande universitetslektor varit auktoriserad av svensk myndighet för sin befattning i utlandet. Sådan auktorisation har sedan upplysningsnämndens tillkomst i december 1935 utfärdats av densamma — vid Svenska institutets tillkomst i januari 1945 överförd till dess verksamhet — i form av kompetensförklaringar, vilka ur lektorernas synpunkt måste anses tillika innebära en försäkran om rätt för dem att efter återkomsten komma i åtnjutande av ovannämnda förmåner.

Genom lärarkårens inordnande under civila lönereglementet 1939 (SFS 1939: 272) hava emellertid universitetslektorernas lönetursmöjligheter kommit i ett helt nytt läge. Enligt principerna för detta lönereglemente har nämligen tillgodoräkningsförfarandet helt och hållet

slopats och ersatts med s. k. »snedding», enligt vilken den tillträdande till en ny tjänst placeras i en löneklass, som ligger närmast över den han innehade i den förutvarande tjänsten. Då universitetslektorernas avlöningsförmåner äro synnerligen små och ofta ej ens motsvara en svensk extraadjunkts lön, måste de hädanefter placeras i den lägsta för de olika tjänsterna gällande löneklassen. Därmed ha de förlorat de förmåner, de tidigare i detta avseende åtnjutit, varigenom en väsentlig del av det understöd, som Sverige hittills kunnat bereda den för landet värdefulla undervisningen i svenska vid utländska universitet, även bortfallit.

Tjänstgöring som svensk lektor vid utländskt universitet har emellertid alltjämt ett visst meritvärde vid ansökan om tjänst vid läroverk och motsvarande läroanstalter. Lektorstjänstgöringen får sålunda tillgodoräknas den sökande vid beräkning av antalet tjänsteår — om tjänstgöringen omfattat i medeltal sex veckotimmar, får den tillgodoräknas på samma sätt som full tjänstgöring vid under skolöverstyrelsens inseende stående läroanstalt — samt vid ansökan om provårshänvisning, likaså vid ansökan om dispens från provår. Dessutom kan vid uppskattning av den sökandes lärdomsmeriter lektorstjänstgöringen ha betydelse, om i tjänsten ingår det språk, som talas i det land, där lektorn haft sin tjänstgöring. Det måste ju också anses rimligt att antaga, att hans praktiska språkfärdighet ökat under en kanske flerårig vistelse i det land, där ifrågasvarande språk talas.

Emellertid råder i fråga om löneklassplacering liksom i fråga om tillgodoräkande för pension av tjänstgöring som svensk lektor i utlandet stor oklarhet, en oklarhet som synes hota säkerställandet av en kvalitativt tillfredsställande rekrytering av de svenska utlandslektorerna.

De möjligheter till vetenskaplig forskning, som före kriget kunna förmodas ha utgjort lektoratens väsentliga dragningskraft på yngre akademiker, ha avsevärt

Interpellation ang. tillgodoräknande av tjänstgöring såsom svensk utlandslektor m. m.

minskats genom att bibliotek och forskningsinstitutioner förstörts eller icke blivit tillgängliga efter kriget. Svårigheter att finna bostad ha stegrats, och knappheten på föda är stor. Följden blir inte blott tidsförlust utan även en allmän otrygghet i den dagliga tillvaron. Utlandsvistelsen är således icke i samma mån som före kriget en förmån, som kan göra en ekonomiskt oförmånlig tjänst lockande. Samtidigt har arbetslösheten bland akademiker i vårt eget land försvunnit. I dess ställe har trätt en stark efterfrågan på akademiskt utbildad arbetskraft; orsakerna till och omfattningen av denna efterfrågan torde vara onödigt att i detta sammanhang redovisa. Samtidigt ha för dem, som önska fortsätta sina studier till en högre examen, inrättats statliga stipendier och skapats förbättrade kreditmöjligheter. En akademiker försättes numera sällan i en sådan ekonomisk situation, att han tvingas acceptera befattningar, som betalas under normal lönenivå.

Det förtjänar också framhållas att utlandslektorernas arbetsuppgift icke längre är begränsad till universitetsundervisningen. Den omfattar numera även en allmän upplysningsverksamhet om Sverige genom föredrag, filmföreläsning, förmedling av informationsmaterial etc. i anslutning till Svenska institutet och under dess ledning. Den uppfattningen torde därför icke längre gälla att ett utlandslektorat är ett studiestipendium med därtill knuten undervisningsskyldighet. Det bör numera jämställas med tjänst i vanlig mening. Det torde vara svårt att se någon annan väg att säkerställa en kvalitativt tillfredsställande rekrytering av de svenska utlandslektorerna än att förbättra deras ekonomiska ställning och att genom lagstiftning skapa tryggade förhållanden i fråga om löneklassplacering och tjänstepensionsberäkning vid hemkomsten. Möjlighet borde dessutom beredas lektorerna att vid hemkomsten erhålla dylika förmåner även vid annan statlig och kommunal tjänstgöring i hemlandet än lärarverksamhet, vid bibliotekstjänst m. m.

De problem, som ovan ha redovisats beträffande utlandslektorerna, gälla i hög grad även i fråga om andra grupper av tjänstemän med intellektuell utbildning, vilka tjänstgöra vid officiella eller halvofficiella svenska institutioner i utlandet och med vederbörande svenska myndigheters begivande placerats vid utländska kulturella och vetenskapliga institutioner. Dessutom torde frågan ha en viss aktualitet för i svenskt församlingsarbete i utlandet verksamma personer.

I viss mån torde problemet även vara av betydelse för lärarkrafterna vid svenska skolor i utlandet, såväl i fråga om folkskolor som beträffande skolor av modifierad realskoletyp. Det är av särskild vikt att rekryteringen av lärarkrafter till dylika skolor i möjligaste mån underlättas, då tjänster där ofta äro ytterst krävande och betungande. Ur svensk synpunkt är det viktigt att allt göres för att bereda i utlandet bosatta svenska barn undervisningsmöjligheter. Barnens skolfråga torde för ett stort antal utlandssvenskar vara en fråga av den största betydelse. I den mån detta är möjligt bör undervisningen ordnas på platsen. Trots att stipendiemöjligheter på grund av enskild oförfelja förefinnas — t. ex. Exportföreningens stipendiefond — möter det ofta stora ekonomiska svårigheter för i utlandet bosatta svenskar att sända hem barnen för skolgång. Därtill kommer den rent mänskliga synpunkten att det är olyckligt, då barnen på så sätt tvingas lämna hemmet och föräldrarna.

För vissa grupper av i utlandet verksamma svenskar, t. ex. för prästerna, är den formella sidan av anställningsfrågorna vid hemkomsten ordnad. Likväl brister det i den faktiska utformningen så till vida som de från utlandet hemvändande prästerna av naturliga skäl sakna kontakt med församlingarna och därför — trots ofta betydande kunnighet och duglighet — mestadels erhålla blott ett synnerligen begränsat antal röster. I de fall då tillsättning av prästerliga tjänster tillkommer Kungl. Maj:t tor-

Interpellation ang. tillgodoräknande av tjänstgöring såsom svensk utlandslektor m. m.

de det därför vara önskvärt att under förhandenvarande omständigheter ökad hänsyn toges just till från utlandstjänst hemkomna präster.

Vårt lands brist på kolonial erfarenhet har sannolikt medverkat till att vi i Sverige i allmänhet ännu icke i tillräcklig grad uppskatta och värdera den språkliga och organisatoriska utbildning, som mångårig utlandsvistelse i de flesta fall måste anses skänka, i synnerhet då det gäller personer i intellektuell verksamhet. Med hänsyn till det betydelsefulla kulturarbete, som utföres av här nämnda grupper av utlandssvenskar, vilka vid sidan av sin ordinarie befattning ofta medverka till att ge en allsidig och saklig kännedom om Sverige och till att öka vår good-will i utlandet, synes det välbetänkt att ovan påtalade svårigheter för dessa tjänstemän att vid återkomsten till hemlandet erhålla fullt motiverad likställighet med sina hemmavarande kolleger samt att komma i åtnjutande av uppenbarligen berättigade förmåner snarast i möjligaste mån undanröjas.

Med hänvisning till vad jag sålunda anført anhåller jag om första kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få rikta följande frågor:

1. Vilka åtgärder ha under de sista åren vidtagits för att förbättra ovan påtalade missförhållanden för från utlandstjänst hemvändande svenska tjänstemän?

2. Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidtaga för att trygga en kvalitativt tillfredsställande rekrytering av svenska utlandslektorer och av andra tjänstemän av betydelse för det internationella kultursamarbetet?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spørsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.50 på dagen.

In fidem

G. H. Berggren.